

Feti Mehdiu

NEKOLIKO ARAPSKIH RUKOPISA BOSANSKOG POREKLA SAČUVANIH U PRIŠTINI

Koliko mi je poznato ova tema obrađuje se prvi put kod nas.¹⁾ Zbog toga smatram da je neophodno, radi obavještenja, da se ukratko osvrnemo na punktove gdje se čuvaju orijentalni rukopisi na području Kosova. Orientalni rukopisi na Kosovu, pored privatnih posrednika, nalaze se u pokrajinskoj narodnoj biblioteci Kosova, Arhivu Kosova, Vakufskoj biblioteci u Prizrenu i Biblioteci Bektašijske tekije u Đakovici. Rukopise koje ćemo ovde predstaviti su iz zbirke orijentalnih rukopisa u biblioteci Starješinstva Islamske zajednice u Prištini,²⁾ uslovno rečeno, iz biblioteke „Alauddin“ medrese. Ovde kažem uslovno, jer još uvek nema određen zvanični stav od strane pomenutih institucija kako će se regulisati status posedništva orijentalnih rukopisa iz ove zbirke. Rukopisi su doskora bili smešteni u prostorijama Odbora Islamske zajednice u Prištini, ali vodili su se kao rukopisi biblioteke Starješinstva Islamske zajednice u Prištini. Otvaranjem nove zgrade Medrese rukopisi su preneseni i smešteni u biblioteku Medrese. Međutim, i tu, do sada, nisu sređeni za korištenje od strane zainteresirane naučne javnosti.

Valja ovde napomenuti da izuzev Pokrajinske biblioteke Kosova i Arhiva Kosova, druge institucije iz raznih razloga nisu podobne za čuvanje ovakvog kulturnog blaga. Primera radi, u prostorijama „Alauddin“ medrese nedostaje odgovarajući stručni smeštaj i tretman prema ovom kulturnom blagu, zaista retkom. Tu nema niti odgovarajućeg stručnog lica, niti su rukopisi smešteni kako valja, iako za to postoje relativno dobri uslovi. Valja istaći da javnost, čak i iz islamskog svijeta, pokazuje veliko interesovanje za ovaj fond orijentalnih rukopisa.³⁾

Lično sam delimično istraživao rukopise u biblioteci Starješinstva u Prištini dok su rukopisi bili smešteni u Odboru IZ-e. Tu sam evidentirao 126

1) Ova konstatacija se odnosi na orijentalne rukopise sa područja Kosova i Makedonije. Za rukopise u Prištini čini izuzetak članak F. Mehdiua pod naslovom „Dorëshkrimet orientale pasuri e rrallë“, objavljen u Bota e Re, 25. V 1988, Priština.

2) Rani naziv za Mešihat Islamske zajednice.

3) Godine 1983. ove institucije posjetila je delegacija iz arapskih zemalja i pokazala spremnost za finansiranje radi prikupljanja i čuvanja orijentalnih rukopisa.

rukopisnih djela na orijentalnim jezicima: arapskom, turskom i perzijskom, ali ovaj fond je daleko bogatiji od mojih dosadašnjih saznanja. Prema dosadašnjim istraživanjima, najstariji rukopis potiče iz 758. hidž. godine, što odgovara godini 1356. Rukopisi su nastali u različitim vremenskim periodima i raznim mjestima, što predstavlja poseban značaj za istraživanje komunikativne mreže. Naime, treba proučavati kako su ti rukopisi prispjeli do pomenutih mjesta, jer jedan određen broj rukopisa nosi oznake da su isti bili u posedu ljudi ili biblioteka širom Kosova.

Između ostalog tu sam naišao na rukopise koji su na određen način vezani za područje Bosne i Hercegovine. Pretpostavlja se da su nastali na tom području, imaju oznake da su bili u vlasništvu ljudi iz tog kraja, ili se, pak, neki od tih rukopisa nalaze i u katalogu rahmetli Kasim-ef. Dobrače.⁴⁾

Ovaj rukopis je evidentiran pod brojem 1864, 1865, 1866, 1932, 1850, 1851, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, 1487, 1800, 1821, 1822, 1823, 1824, 1825, 1826, 1827, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834, 1835, 1836, 1837, 1838, 1839, 1840, 1843, 1855, dok se pod naslovom javlja pod brojem: 1869, 1870, 1871, 1872, 1879, 1282, 1803, 1859, 1876, 1874. Rukopis ovog djela koji se čuva u Prištini predstavlja novost u vrijeme nastanka prepisivaču i autoru komentara.

ARAPSKI RUKOPISI SAČUVANI U PRIŠTINI

1 - Rukopis je registrovan pod brojem 1792.⁵⁾ Ima 200 listova veličine 21x13 cm., napisan je crnim tušem. Na margini ima, takođe, crnim tušem napisano, mnogo objašnjenja, pisanih vrlo sitnim slovima. Poglavlja su pisana crvenim tušem, kao:

Na kraju rukopisa stoji da je autor ovog rukopisa Muhamed Sohta iz okoline Banja Luke, iz kasabe Tešanj.⁶⁾ Takođe stoji i beleška da je ovaj rukopis nastao u medresi Mesaf Efendi, 1031. hidžretske godine, što odgovara godini 1621.

2 - Sljedeći rukopis koji nosi naslov nosi broj 1265, i nastao u osamnaestom stoljeću. Na početku, se nalazi natpis.

Što je dovoljno za konstataciju da je ovaj rukopis nastao pre 1760. godine. Ima 243 lista veličine 22x14 cm., pisanih crnim i crvenim tušem, prilično sitnim slovima.

4) Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa, svezak drugi. Obradio Kasim Dobrača, Sarajevo, 1979.

5) Ovim brojem naznačen je pomenuti rukopis, ali ne treba shvatiti da tu ima toliko rukopisa, jer u ovom fondu ima i štampanih djela na orijentalnim jezicima.

6) Iskreno se zahvaljujem profesoru Salih-ef. Traku, koji mi je pomogao na ubiciranju ovog toponima.

Tekst je zaokružen crvenim tušem.

Na početku ima jedan mali okrugli pečat izvesnog Ismaila Hakije, dok na kraju grafičkom olovkom napisan stoji napis da je ovaj rukopis vlasništvo Saraj Bosnali Lušićzade Mustafa ibn Hašima, kao i godina hidžretska 1290, što odgovara 1873. godini. Takođe na kraju, ali bez naznačene godine, kao vlasnik se javlja i Mula Salih ibn Sulejman Spahi.

Prema jednoj dodatnoj bilješci na kraju, zelenom bojom, kako se da vidjeti ovaj rukopis datira iz 1721. godine. Ovaj podatak je ovde dao izvjesni hafiz Bajram.

3 - Rukopis

Registrovan je pod brojem 1371. Ima 380 listova veličine 24x16 cm. Pisan je crnim tušem. Prema posljednjim redovima vidi se da je autor rukopisa Ismail Sabri efendi ibn Ali iz Novog Pazara. Ovo djelo dovršeno je 25. zu-1-hidžeta 1228. hidžretske godine, što odgovara 1812. godini.

4 - Četvrti arapski rukopis iz ovog fonda kojeg ćemo ovdje opširnije predstaviti jeste.

- Komentar Siradžije o nasljednom pravu od Šejh Hajdara. Ovaj je rukopis, u Prištini, evidentiran pod brojem 1341, ali ima i nalepnicu iz Đakovice pod brojem 8. Ovo potvrđuje da je rukopis bio vlasništvo biblioteke u Đakovici. Iz jednog napisa, potvrđen i ličnim pečatom, sa naslovne strane, vidi se da je posrednik ovog vakufa bio hadži Hasan Džiha iz Đakovice. Na naslovnoj strani ima još četiri, ali oštećena natpisa i još jedan pečat, takođe oštećen. Rukopis ima 160 listova bez paginacije. Format papira je 26x17,5 cm., a pisani tekst je sadržan u okviru veličine 19x13 cm. Rukopis je pisan sulus-pismom, crnim tušem na debelom tamno bijelom papiru. Korišten je i crveni tuš, i to, na prvim stranicama veznik je pisan crvenim, kasnije je upotrebljen za podvlačenje pojedinih reči. Ponekad je i cijeli red osnovnog teksta pisan crvenim tušem. Pod naslovi su uvek pisani crvenim tušem, kao: Takođe i šema raspodjele imanja na ostale članove porodice je pisana crvenim tušem. U sredini rukopisa nalazi se jedna okrugla šema, rađena najvjerovatnije šestarom, u kojoj se vidi sedam krugova.⁷⁾

Iz rukopisa br. 1341, u „Alauddin“ medresi u Prištini.

Kraj rukopisa, br. 1341, „iz Alauddin“ medrese u Prištini.

Ovo najvjerovatnije predstavlja učesnike u nasljeđivanju do sedmog koljena. Ovaj rukopis predstavlja djelo Šejh Hajdara, a to je komentar što ga je ovaj napisao na djelo Muhammeda ibn Muhammeda bin Abdurešida es-

7) Iz ovog rukopisa donosimo upravo tu šemu i još završni dio tog rukopisa kao ilustraciju. Šema u originalu je crno-crvenim tušem.

Sidžavendija. Sidžavendijevo djelo u Gazi Husrevbegovoj biblioteci ima nekoliko prepisa i na arapskom i na turskom jeziku. Prepisivanje ovog djela je završeno 26. džumade-l-ula, 805. hidžretske godine, što odgovara godini 1402. Prepisivač je es-sajjid Muhammed Salih, poznat, kako stoji iza njegovog imena, kao el-Uskudari.

Svi rukopisi koje sam ovdje naveo nose broj registrovanja, što znači da su evidentirani i prije mene, ali je, nažalost, nisam uspio doći do tog registra.

Razlozi zbog čega sam ovaj rukopis izdvojio za opširno predstavljanje su slijedeći:

Sidžavendijevo djelo je bilo vrlo važno za nasljedno pravo. U prilog ovome govore i mnogobrojni komentari i prepisi pomenutog djela. Samo u Gazi Husrevbegovoj biblioteci, prema katalogima Kasim-ef. Dobrače, nalazi se preko pedeset rukopisa. Ovaj naš rukopis predstavlja novi prilog popularnosti Sirradžije, jer se ovdje radi o komentaru i prepisivaču do sada nepoznatim. Dakle, u postojećim katalogima orijentalnih rukopisa kod nas nismo naišli na ime Šejh Hajdara kao komentatora, niti ime Muhammeda Saliha kao prepisivača.⁸⁾

Ovaj rukopis je nastao vrlo rano, to jest samo dvije godine poslije komentara što je napisao Ali Muhammed Džurdžani u Samarkandu.⁹⁾

Rukopis je karakterističan i po tome što su pojedini listovi tako presječeni i savijeni na margini da, kada se knjiga zatvara, ne može se primijetiti gdje je to savijeno.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Arapski rukopisi koji su predstavljeni u ovom skromnom prilogu iz objektivnih razloga su predstavljeni vrlo kratko, jer poslije premještaja rukopisa u Medresu u Prištini, teško je doći do njih, a treba da ukazu na potrebu većeg interesovanja za ovo bogatstvo naše kulturne baštine. Nema dvojbe da se radi, prema pomenutim beleškama na ovim rukopisima, o neprekidnom kontinuitetu kulture koju su naši preci brižljivo prenosili tokom vjekova do naših dana. Ova činjenica govori vrlo jasno da su oni nabavljali, proučavali, prepisivali djela iz različitih oblasti: šeriata, Kur'ana, arapskog jezika, astronomije i drugih disciplina. To je dokaz da se radi o ljudima koji su poštovali

8) Konsultirani su: Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa svezak prvi i drugi, od Kasima Dobrače, te Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa, svezak drugi, od Hivzije Hasandedića, Katalog arabičkih rukopisa od Muhameda Ždralovića i drugi prilozi objavljeni u naučnim časopisima u nas.

9) Uporedi: Kasim Dobrača, Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa, svezak drugi, Sarajevo, 1979, str. 840.

i cijenili prosvjetu i kulturu, jer tu gdje se nađe sačuvana knjiga postojalo je interesovanje ljudi za nauku i kulturu. Nije slučajno da su se pojedini rukopisi našli u Đakovici ili Prizrenu, kao što nije slučajno ni to da se ti rukopisi danas više nalaze u Prištini kao univerzitetskom gradu i kulturno-naučnom centru Albanaca u Jugoslaviji.

Ovom prilikom iskrenu zahvalnost izražavam osoblju Odbora IZ-e i Medresi u Prištini na ljubaznosti prilikom mojih istraživanja za ovaj rad. Ali, bio bi zahvalniji i srećniji kad bi oni pokrenuli inicijativu da ove rukopise obrađuju stručno i smjeste kako predviđaju odgovarajuće norme. Samo tako bi ovi rukopisi bili od koristi za širu naučnu i kulturnu javnost.

SEVERAL ARABIC MANUSCRIPTS OF BOSNIAN ORIGIN PRESERVED IN PRIŠTINA

The area of Kosovo is extremely rich with manuscripts in Arabic, Turkish and Persian. They are kept in various places. Only in the Alaudin medresa in Pristina there are 126 manuscripts, and this paper discusses four of them. They were written in Arabic. Each of them has some connection with Bosnia, either the transcriber was from Bosnia or the manuscripts belonged to someone from Bosnia. The manuscripts were written in 805, 1031, 1174 and 1228, and their subject is the science of sharia.

